

Article I: Härkönen, H. (2018a) Muoti tekijänoikeudellisena teoksena: näkökulmia käyttötaitteen teoskynnykseen ja kopiointiin Suomessa [Fashion as a copyright-protected work: Perspectives on the copyright threshold and copying of applied art in Finland]. 99(6) *Defensor Legis* (6/2018) 908–922.

Reproduced as a part of a doctoral dissertation with the kind permission of the copyright holder.

MUOTI TEKIJÄNOIKEUDELLISENA TEOKSENA: NÄKÖKULMIA KÄYTTÖTAITEEN TEOSKYNNYKSEEN JA KOPIOINTIIN SUOMESSA

1 Johdanto

Muoti on juridisesti kiehtova ilmiö, joka sijoittuu taiteen ja teollisuuden välimaastoon.¹ Uuden muodin luominen vaatii taiteellista luovuutta, mutta sen trendiksi muuttaminen vaatii sen saattamista suuren kuluttajamassojen ulottuville.² Tämä taasen perustuu massiiviseen teollisuuteen. Muodin immateriaalioikeudellinen suojaaminen tasapainoileekin sekä luovuutta suojaavan tekijänoikeuden, että teollisuus oikeuksiin lukeutuvien mallioikeuden ja tavaramerkkioikeuden välillä. Useimmat muotituotteet sijoittuvat kuitenkin *public domainin* alueelle, eli aineettomien oikeuksien luomien yksin-

oikeuksien ulkopuolelle. Lisämausteensa muodin immateriaalioikeuskysymyksiin antaa myös se, että muodin luominen perustuu yhtäältä sekä uutuuteen ja innovatiivisuuteen, että tietynasteiseen jäljittelyyn ja ideoiden kierrättämiseen.³ Useat suunnittelijat osallistuvat samanaikaisesti samaan trendiin ja luovat toisiaan muistuttavia kokoelemlia, jotka ideaalitapauksessa kuitenkin erottautuvat toisistaan.

Tämä artikkeli pukee sanoiksi suomalaisen tekijänoikeuden suhtautumisen muotiin sekä analysoi muodin edellytyksiä yltää teostasoon.⁴ Kirjoituksen tavoite on selvittää, mihin muotitaiteen teoskynnys Suomessa asettuu, millä edellytyksillä sen voi ylittää sekä miten suomalainen tekijänoikeus suhtautuu

¹ *Monseau, Susanna*: European Design Rights: A Model for Protection of All Designers from Piracy. *American Business Law Journal*, Vol 48, Issue 1, 27–76, Spring 2011, s. 31–38.

² *Zhang, Dan & Di Benedetto, Anthony*: Radical Fashion and Radical Fashion Innovation. *Journal of Global Fashion Marketing*, 1:4 2010, 195–205, s. 203–204.

³ *Raustiala, Kal & Sprigman, Christopher*: The Knockoff Economy. How Imitation Sparks Innovation. Oxford University Press 2012, s. 1–8 ja 19–55, sekä *Zhang & Di Benedetto* 2010, s. 203. Ks. myös TN 2003:9 (kipsityöt), s. 8: käyttöesineen suunnittelija saanee monesti vaikutteita aiemmin tehdyistä tuotteista, joten mahdollisuudet uuden, tekijänoikeudellisessa mielessä itsenäisen ja omaperäisen tuotteen luomiseen saattavat tästä syystä olla rajoitetut.

⁴ Kysymys on relevantti paitsi oikeudellisesti myös taloudellisesti: Suomen tekstiili- ja muotiala on hiljalleen toipumassa viime aikojen haasteistaan ja jälleen noususuhdanteessa (*Suomen Tekstiili ja Muoti*: Tekstiili- ja muotialan yritysten lukumäärä, liikevaihto ja henkilöstö 2017 -tilasto, <https://s3-eu-west-1.amazonaws.com/stjm/uploads/20180628113949/Tekstiili-ja-muotiala-Suomessa-18.5.2018-taydenmys-26.6.2018.pdf>, vierailtu 23.8.2018). Muotiteollisuudella on myös globaalisti valtava taloudellinen merkitys. Jos muotiteollisuus olisi oma valtionsa, se olisi BKT:Itaan mitattuna maailman seitsemänneksi suurin talous (*The Business of Fashion and McKinsey & Company*: The State of Fashion 2017, s. 6 & 12. Ks. myös globaali muotituotteiden myynnin kasvu 2015–2016 s. 43 & 49). Ks. lisäksi muotioikeuden tutkimuksen tärkeydestä *Jimenez, Guillermo C. & Kolsun, Barbara*: Fashion Law. A Guide for Designers, Fashion Executives, and Attorneys. Fairchild Books, 2010, 5–7.

muotikopiointiin. Lain lisäksi kysymyksiä analysoidaan oikeuskäytännön, tekijänoikeusneuvoston lausuntojen sekä EU-tuomioistuimen ennakkoratkaisujen valossa.

Artikkelin aihepiiri on rajattu siten, että se käsittelee ainoastaan *muodin* tekijänoikeussuojaa. Artikkelin havaintoja voidaan toki käyttää analogisesti myös arvioitaessa muun käyttötaiteen piiriin lukeutuvien teoslajien teoskynnyksen ylittymistä ja kopiointitapauksia. Muodilla tarkoitetaan tässä kirjoituksessa innovatiivisia ja luovan työskentelyn tuloksena syntyneitä muotituotteita, ei tavanomaisia käyttövaatteita.⁵ Tarkastelun kohteena ovat vaatteet, jotka potentiaalisesti voisivat olla tekijänoikeuslain tarkoittamia itsenäisiä ja omaperäisiä teoksia. Mallioikeuteen tai tavaramerkkisuojaan ei siten tässä yhteydessä yleisluonteisia viittauksia lukuun ottamatta perehdytä tarkemmin. Tämä artikkeli ei myöskään ota kantaa muotikopioinnin moitittavuuteen tai hyväksyttävyyteen sinänsä, sillä kyseinen aihe vaatisi laajuutensa vuoksi täysin oman kirjoituksensa.⁶

Artikkeli rakentuu siten, että luvussa 2 käydään läpi teoskynnyksen merkitystä yleisesti sekä niitä syitä, joiden vuoksi se on muodin ja muun käyttötaiteen osalta asetunut nykyiselle tasolle. Luku 3 tarkastelee lakia, oikeuskäytäntöä ja tekijänoikeusneuvoston lausuntoja sekä niiden merkitystä muotisuunnittelun näkökulmasta. Edellisten kapaleiden perusteella tehdyt havainnot ja johtopäätökset esitetään luvussa 4. Lopulta luku 5 mainitsee

potentiaalisia muita artikkelin aiheeseen vaikuttavia tarkastelunäkökulmia, esittelee lyhyesti muutamien muun oikeusjärjestyksen lähtökohtia muodin tekijänoikeussuojaan sekä arvioi teeman tulevaisuusnäkyviä.

2 Muodin teoskynnyksestä yleisesti

2.1 Teostasoon yltämisen haasteet

Jotta luovan työn tulos voi saada tekijänoikeussuojaa, sen on ylitettävä *teoskynnys*. Laki ei määrittele teoskynnystä tarkemmin, mutta yleisesti hyväksytyyn näkökulman mukaan teoskynnys ylittyy, kun kyseessä on *itsenäinen ja omaperäinen luovan työn tulos*. Edellä mainitulla tarkoitetaan puolestaan yleensä sitä, ettei kukaan muu, jos olisi työhön ryhtynyt, olisi tehnyt täysin samanlaista teosta.⁷ Pohjoismaisen teostason on yleisesti katsottu olevan varsin matalalla ja tekijänoikeussuojan saaminen luovan työn tuloksille on yleisesti ottaen helppoa, kun kyseessä on ns. *puhtaan taiteen tuote*.⁸ Poikkeuksena edellä kuvatusta pääsäännöstä on kuitenkin *käyttötaide*, jonka piiriin myös muoti lukeutuu.⁹ Käyttötaiteella tarkoitetaan luovan työn tuloksia, joilla on myös jokin funktionaalinen käyttötarkoitus. Koska käyttötaiteen tuotteissa esineen funktio usein sanelee sen ulkoista ilmenemismuotoa ainakin jossain määrin, on itsenäisyyden ja omaperäisyyden vaatimus asetettu näiden tuotteiden osalta merkittävän korkealle. Tämä puolestaan sulkee

⁵ Kuten tavanomainen valkoinen kauluspaita, farkut, suorat housut, miesten puku ynnä muut vastaavat geneeriset vaatteet vailla erityispiirteitä.

⁶ Kyseisestä aiheesta ks. *Raustiala, Kal & Sprigman, Christopher*: The Piracy Paradox: Innovation and Intellectual Property in Fashion Design; *Virginia Law Review* vol. 92 No. 8, 2006; *Scafidi, Susan*: Intellectual Property and Fashion Design, *Intellectual Property and Wealth* 115, 2006; sekä *Hemphill, C. Scott & Suk, Jeannie*: The Law, Culture and Economics of Fashion; *Stanford Law Review*, vol. 61, 2009.

⁷ *Haarmann, Pirkko-Liisa*: Immateriaalioikeus. Alma Talent Oy 2014, s. 53–54. *Myllyn* mukaan tämä ”omaperäisyyden apukriteeri” ei kuitenkaan näytä olevan linjassa EU-tuomioistuimen päätösten taikka omaperäisyyttä harmonisoivien direktiivien kanssa. Suomalaista omaperäisyyskäsitettä on kuitenkin mahdollista mukauttaa EU-tuomioistuimen linjan kanssa (*Mylly, Ulla-Maija*: Tekijänoikeuden omaperäisyyden harmonisointi Euroopan Unionissa. *Lakimies* 6/2016, s. 929).

⁸ *Haarmann* 2014, s. 56. Eri teoslajien osalta vaadittavan omaperäisyyden on kuitenkin Suomessa katsottu olevan hieman eri tasolla (*Mylly* 2016, s. 909).

⁹ *Schovsbo, Jens & Rosenmeier, Morten*: The Copyright/Design Interface in Scandinavia, s. 111 teoksessa *The Copyright Interface. Past, Present and Future*. Cambridge Intellectual Property and Information Law 2018 (toim. Derlaye, Estelle); *Haarmann* 2014, s. 58 ja *Harenko, Kristiina, Niiranen, Valtteri & Tarkela, Pekka*: Tekijänoikeus. Talentum Pro 2016, s. 18–19.

suurimman osan taidekäsityön ja taideteollisuuden tuotteista tekijänoikeussuojan ulkopuolelle.¹⁰ Tämä ei kuitenkaan tarkoita, että käyttötaiteen teoskynnystä tulisi lähtökohtaisesti arvioida *eri perustein* kuin muiden teosten osalta.¹¹ Mikäli teoksen käyttötarkoitus hallitsevissa määrin sanelee lopputuloksen, kyseessä oleva tuote ei voi olla itsenäinen ja omaperäinen tekijänoikeudellisessa mielessä.¹²

Muodin suojaamiseen tekijänoikeudella on perinteisesti suhtauduttu, jos ei suorastaan torjuvasti, niin ainakin hyvin varautuneesti.¹³ On katsottu, että muodin on vaikea olla tekijänoikeuden vaatimalla tavalla itsenäistä ja omaperäistä. Koska muotikin on käyttötaidetta, vaatteiden ja asusteiden luomisprosessia rajoittavat muun muassa ihmisen vartalon muoto sekä se, että niiden kantajan tulee pystyä liikkumaan ne yllään (ainakin jotenkuten).¹⁴

Kyseiset seikat rajoittavat taiteilijan – muotisuunnittelijan – luomisvapautta, eikä muoti siten ”voi” olla loputtoman luovaa, kuten useimmat muut tekijänoikeudella suojatut taiteenalat.¹⁵ Suhtautuminen muodin tekijänoikeussuojaan on ollut pidättyväinen myös siksi, että käyttötaiteen pääasiallisena suoja-
muotona on tekijänoikeuden sijaan pidetty *mallioikeutta* (joskaan kyseiset suoja-
muodot eivät sulje toisiaan pois, sillä teos voi saavuttaa ns. kaksois-
suojaan).¹⁶ Lisäksi huolena on ollut, että mikäli taideteollisuuden tuotteet saisivat tekijänoikeussuojaa liian kevein perustein, tämä rajoittaisi kilpailua tarpeettomasti.¹⁷ Muun muassa edellä esitettyjen seikkojen vuoksi muodin teoskynnyksen on katsottu asettuvan varsin korkealle.

Mainittakoon vielä erikseen, että omaperäisyyden arvioinnissa ei kiinnitetä millään muotoa huo-

¹⁰ Haarmann 2014, s. 58. Ks. myös Kivimäki, T. M.: Tekijänoikeus. Tutkimus kirjailijan, taiteilijan ja tiedemiehen oikeudesta teokseensa. WSOY, 1948, s.73–74; Kivimäki on aikanaan erottanut ”kauneusarvoa edustavat henkiset tuotteet” niistä tuotteista, jotka ”edustavat hyödyllisyyden periaatetta”.

¹¹ Ks. myös eri teoslajien suojan laajuudesta C-145/10 *Eva-Maria Painer v Standard VerlagsGmbH and Others*, ECLI:EU:C:2011:798, perustelukappale 97 sekä tuomiolauselman kohta 2.

¹² Samasta asiasta muistuttaa myös tekijänoikeusneuvosto lausunnoissaan 2006:19 (hirvenpääkoriste), s. 3, 2007:11 (kyn-tilänjalca s. 5), 2008:9 (huiivikuosi), s. 5, 2010:10 (Aalto-maljakkoo) s. 4 ja 2018:2 (valaisin), s. 4, kohta 18.

¹³ Käyttötaiteen teoskynnys on muodostunut korkeaksi alun perin siksi, että tekijänoikeuden on katsottu soveltuvan paremmin ns. ”puhtaalle taiteelle”. Nykyään teoskynnyksen korkeuteen vaikuttaa myös traditio. Haarmann, Pirkko-Liisa: Tekijänoikeus ja lähioikeudet. Talentum 2005, s. 87. Muodin osalta taustalla vaikuttanee myös se, että historiallisesti muoti ei ole nauttinut samanlaista kulttuurista arvostusta kuin taide. Muotia ei ole pidetty luovana toimintana samoin kuin muita taiteenaloja.

¹⁴ Kokonaan toinen kysymys on, mikäli muotisuunnittelija luo vaateen, jonka tarkoituksena ei ensinkään ole toimia ihmisen päällä ja käytössä, vaan esimerkiksi roikkua seinältä kuten taidemaalaus, olla pysyvästi sijoitettuna mallinuken ylle kuten veistos, olla performanssi tai muutoin toimia samaan tapaan kuin taide. Tällaisia luomuksia tapaa eritoten *radikaalin muodin* kentällä, jossa vaatteita luodaan samoista syistä kuin taidetta (Zhang & Di Benedetto 2010, s. 201). Asetelma on tekijänoikeusmielessä teoreettisesti mielenkiintoinen, sillä tällaisessa tapauksessa (ainakin periaatteessa) käyttötaiteen piiriin luettava teoksen funktionaalisuuden vaatimus poistuu.

¹⁵ Poikkeuksena pääsäännöstä ovat kuitenkin radikaali muoti ja käsitteellinen muoti, joissa vaate on ikään kuin vapautettu sen alkuperäisestä funktiosta eli vartalon suojaamisesta. Tällöin seikat kuten vartalon muoto, käyttäjän liikkumistarpeet ja sosiaaliset normit eivät rajoita suunnittelijan luomisprosessia. (Zhang & Di Benedetto 2010 ja Clark, Hazel: Fashion and Art. Bloomsbury Publishing, 2012 (toim. Geczy, Adam ja Karaminas, Vicki). Ks. myös TN 2003:1 (tekstiilityöt), s. 8.

¹⁶ Ks. Tekijäl 10 §, EU-tuomioistuimen ratkaisu C-168/09 *Flos SpA c Semeraro Casa e Famiglia SpA, Assoluce – Associazione nazionale delle Imprese degli Apparecchi di Illuminazione*, ECLI:EU:C:2011:29; sekä Haarmann 2005, s. 87 ja 89. Mallioikeuden ensisijaisuuteen ja paremmuuteen teollisen tuotoilun ensisijaisena immateriaalioikeussuojana viitataan useissa tekijänoikeusneuvoston ratkaisuisa, kuten 1988:6, 1989:6, 1991:2, 1993:13, 1994:8, 1997:7, 1998:1, 1999:1, 1999:16, 2001:16, 2003:4, 2003:8, 2003:16, 2004:1, 2013:15, 2016:1, 2017:9 ja 2018:2. Pohjoismaisesta kaksoissuojasta ks. Schovsbo & Rosenmeier 2018, s. 109–127.

¹⁷ Haarmann 2005, s. 87, sekä mm. perustelut lausunnoista TN 1997:4, (valaisin) s. 3, TN 2010:13 (jakkara), s. 3, TN 2011:5 (paperiset kynntiläilyhty ja valaisin), s. 3 ja 2012:7 (valaisimet ja valoinstallaatio), s. 4.

miota tuotteen esteettiseen viehättävyyteen.¹⁸ Siten suorastaan vastenmieliseltä näyttävät muotituotteet ovat aivan yhtä potentiaalisesti tekijänoikeussuojan piirissä kuin kauneimmat *haute couture* -luomukset.¹⁹

2.2 Teoskynnyksen merkitys kopioinnin kannalta

Jäljittely, imitointi ja jopa kopiointi ovat muotimaailmassa varsin yleisiä ilmiöitä.²⁰ Mitä tulee kopiointiin, on teostasoarviointi välttämätön askel pohdittaessa sitä, onko loukkausta tekijänoikeudellisessa mielessä tapahtunut. Mikäli vaate tai asuste ei alun perinkään ylitä teoskynnystä eli ole tarpeeksi itsenäinen ja omaperäinen luovan työn tulos, ei sen kopiointikaan ole tekijänoikeudellisessa mielessä moitittavaa. Näin ollen, kun muotitalo tai -suunnittelija esittää väitteen tuotteensa A kopiointista, on loukkauksen arviointi tekijänoikeusmielessä kaksiportainen prosessi. Ensinnä täytyy selvittää, ylittääkö muotituote A teoskynnyksen.²¹ Mikäli teoskynnys ylittyy, on arvioitava, onko väitetty kopio B oma teoksensa, itsenäinen muunnelma A:sta, vai muotituotteesta A valmistettu kappale

ja siten kopio. Mikäli teoskynnys ei A:n osalta ylitä lainkaan, on B:n samankaltaisuus A:n kanssa tekijänoikeudellisesti irrelevanttia: kappaleen – eli kopion – A:sta saa valmistaa kuka tahansa.²²

Kopioinnin kannalta ei ainakaan periaatteen tasolla ole merkitystä sillä, onko tuotteen A suunnittelija suunnitellut luomuksensa ennen tuotteen B suunnittelijaa. Tekijänoikeus ei sinänsä tunne aikaprioriteettia: riittää, että teos on tekijälleen subjektiivisesti uusi.²³ Subjektiivisesti uusi teos on tekijänoikeudellisessa mielessä *itsenäinen*. Mikäli kaksi suunnittelijaa ovat toisistaan tietämättä itsenäisesti luoneet samankaltaisen muotituotteen, on molempien tuotteiden mahdollista nauttia tekijänoikeussuojaa edellyttäen, että kummatkin ylittävät teostasoon.²⁴ Tilanne ei kuitenkaan ole aivan niin yksinkertainen, kuin mitä aikaprioriteettisäännön puuttumisen vuoksi voisi olettaa. Subjektiivisen uutuuden vaatimus harvoin aiheuttaa ongelmia puhtaana taiteen alueella, mutta käyttötaiteen osalta tilanne on toinen. Koska funktionaaliset seikat ohjaavat tuotteen muotoilua, kaksoisluomuksia syntyy helpommin. Käytännössä ongelma ratkaistaan vertailemalla tuotteita A ja B keskenään sekä käyttämäl-

¹⁸ Haarmann 2005, s.51; ja Harenko – Tarkela 2016, s. 17. Vrt. kuitenkin Kivimäki 1948, s. 73–74 sekä Kivimäki, T. M.: Uudet tekijänoikeus- ja valokuvauslait. WSOY Porvoo 1966, s. 19–21. Kivimäki viittaa toistuvasti teoksen ”kauneusarvoon”. Nykypäivänä Kivimäen käsitykset teokselle asetettavista esteettisistä vaatimuksista lienevät eittämättä vanhentuneet.

¹⁹ ”Ruman” muodin trendikkydestä ks. *Business of Fashion* 5.8.2018: ”How Prada Is Riding Nostalgia and ‘Ugly Fashion’ to Turnaround” (<https://www.businessoffashion.com/articles/news-analysis/why-prada-can-charge-1700-for-bananas-on-your-shirt>, vierailtu 1.9.2018).

²⁰ Raustiala & Sprigman 2012, s. 1–8 ja 19–55.

²¹ Ks. myös Harenko – Tarkela 2016, s. 19.

²² Tätä kysymyksenasettelua on käsitelty myös muutamassa tekijänoikeusneuvoston lausunnossa, joissa on ollut kyse kopiointista. Lausunnossa 1989:6 (kangasmallit) teoskynnyksen katsottiin yhden kangasmallin osalta ylittyneen, mutta kopiointia ei silti katsottu tapahtuneen. Samassa lausunnossa käsiteltiin myös kahta muuta kangasmallia, joiden mahdollisella kopiointilla ei ollut tekijänoikeudellisessa mielessä merkitystä, sillä niiden ei katsottu ylittävän teoskynnystä. Sen sijaan lausunnoissa TN 2012:12 (vetoketjusta valmistetut pukukorut) sekä TN 1997:7 (horoskoopikorut) kopiointiväitteillä ei ollut edes väliä, sillä alkuperäiset tuotteet eivät tekijänoikeusneuvoston mukaan ylittäneet teoskynnystä. Samaa mieltä tekijänoikeusneuvosto oli lausunnossaan 1993:13 (aamiaisasiat). Ratkaisuisissa 1993:16 (koru) puolestaan katsottiin teoskynnyksen ylittyneen ja kopiointin tapahtuneen edellyttäen, että jälkimmäisen korun suunnittelija oli käyttänyt alkuperäistä korua esikuvanaan eikä päätynyt samaan lopputulokseen sattumalta, itsenäisen luomistyönsä tuloksena (s. 4–5). Myös lausunnoissa 1999:16 mattomallit ja 2012:13 osa matkamuistomagneeteista katsottiin kopioiksi. Se, onko väitetty kopio todella tehty käyttämällä tekijänoikeudella suojattua teosta esikuvana ja jäljittelemällä tätä itsenäisen luomistyön sijaan, on toki lopulta aina näyttökysymys ja näyttökysymyksiin tekijänoikeusneuvosto ei edes ota kantaa.

²³ Haarmann 2005, s. 64.

²⁴ Harenko – Tarkela 2016, s. 18.

lä hyväksi sitä *kokemussääntöä*, että tuotetta, joka on hyvin paljon aiemman tuotteen kaltainen myös yksityiskohdiltaan, ei ole voitu luoda esikuvaa tuntematta.²⁵ Tämä sinällään viittaa tietynlaiseen aikaprioriteettiajatteluun, mitä tulee käyttötaiteen tuotteiden tekijänoikeussuojaan. Näin ollen tarkastellessa kysymystä siitä, onko B kopio A:sta, voi tosiasiassa sillä seikalla olla käytännön merkitystä, kumpi teoksista on luotu aiemmin. Kokemussäännön soveltamisen vuoksi puhdas taide ja käyttötaide tulevat siten käytännössä arvioiduiksi hieman eri perustein, mitä tulee teoksen itsenäisyyteen.²⁶

3 Laki ja oikeuskäytäntö muodin omaperäisyysarvioinnin ja kopioinnin kannalta

Suomalaisen tekijänoikeuden pioneereihin lukeutuva *T. M. Kivimäki* on aikanaan todennut, että ”uuden hattumuodin sommittelu saattaa edellyttää taiteellista silmää, mutta viehättävinkään hattumuoti ei nauti tekijänoikeudellista suojaa.”²⁷ Kivimäki on toki siinä oikeassa, että *muoti*, mikäli sanaa käytetään merkityksessä *trendi*, ei nauti tekijänoikeussuojaa: ideoihin ei voi saada yksinoikeutta. Sen sijaan ainakaan nykyisessä Suomen tekijänoikeusjärjestelmässä hattua taikka muuta muotituotetta ei muodin ilmentymänä voi rajata tekijänoikeussuojan ulkopuolelle, mikäli se suinkin on riittävän omaperäinen.

Kuten jaksossa edellä todettiin, Suomen tekijänoikeuslaki ei määrittele teoskynnystä, eikä siitä sen vuoksi ole juuri apua omaperäisyyden arvioinnissa. Siten omaperäisyyden arvioinnissa on

nojauduttava tekijänoikeustraditioon ja oikeuskäytäntöön. Laista on juonnettavissa lähinnä oikeutus sille, että muoti ylipäätään pääsee tekijänoikeussuojan piiriin.

3.1 Suomen tekijänoikeuslain lähtökohdat

Suomen tekijänoikeuslaki (404/1961, jäljempänä myös ”TekijäL”) jättää tekijänoikeudella suojatun teoksen määritelmän varsin avoimeksi. Lain 1 §:n mukaan

”Sillä, joka on luonut kirjallisen tai taiteellisen teoksen, on tekijänoikeus teokseen, olkoonpa se kaunokirjallinen tahi selittävä kirjallinen tai suullinen esitys, sävellys- tai näyttämöteos, elokuvateos, valokuvateos tai muu kuvataiteen teos, rakennustaiteen, taidekäsityön tai taideteollisuuden tuote taikka ilmeikkönpä se muulla tavalla.”

Laki ei suoraan mainitse muotia suojattavana taiteenlajina, mutta käytännössä muotituotteet lukeutuisivat lain mainitsemiksi taidekäsitöiksi tai taideteollisuuden tuotteiksi. Lisäksi on huomioitava, että tekijänoikeuslakimme ei sisällä ns. suljettua listaa. Yllä mainittu lainkohta ei siten luettele tyhjentävästi kaikkia tekijänoikeuden suojaamia teostyyppjä, vaan sama oikeus voi syntyä muihinkin teoksiin.²⁸ Se ei myöskään jaottele teostyyppjä jyrkästi puhtaisiin taideteoksiin ja käyttötaiteen tuotteisiin.²⁹ Lain puolesta myöskään sillä ei ole väliä, missä muodossa teoksen tulee ilmetä. Lähtökohtaisesti taideteoksen voi esittää ripustamalla se seinälle aivan yhtä hyvin kuin ripustamalla se ihmisen ylle, eikä esittämistavan tulisi vaikuttaa tekijänoikeuden olemassaoloon. Myöskään kuva-

²⁵ Haarmann 2005, s. 64–65. Kokemussääntöä sivutaan myös tekijänoikeusneuvoston lausunnossa 1993:16 (koru), s. 4–5. Kyseisessä lausunnossa tekijänoikeusneuvosto katsoi korun ylittäneen teoskynnyksen ja väitetyn kopion todella olevan korun kopio *edellyttäen*, että jälkimmäisen korun suunnittelija oli käyttänyt alkuperäistä korua esikuvanaan, eikä päätenyt samaan lopputulokseen sattumalta, itsenäisen luomistyönsä tuloksena. Ks. myös TN 2003:9 (kipsityöt) s. 8.

²⁶ Tämän voidaan nähdä olevan ristiriidassa sen aiemmin todetun seikan kanssa, että käyttötaiteen tuotteen teoskynnyksen ylittymistä ei sinänsä tulisi arvioida eri perustein kuin muiden taiteenlajien tuotteiden osalta (ks. jaksossa 2.1). Ks. myös C-145/10 *Eva-Maria Painer v Standard VerlagsGmbH and Others*, ECLI:EU:C:2011:798, perustelukappale 97 sekä tuomiolauselman kohta 2.

²⁷ *Kivimäki* 1948, s. 74.

²⁸ Ks. *Kivimäki* 1966, s. 21.

²⁹ Ks. myös TN 2017:9 (matot), s. 4.

taiteen teoksen osalta merkitystä ei ole sillä, onko teos esitetty maalaamalla se tauluksi tai esimerkiksi painamalla se kangasprintiksi.³⁰ Mitään periaatteellisia esteitä muotituotteiden tekijänoikeussuojalle ei ole.³¹ Näin ollen lähtökohtana on pidettävä sitä, että muotiluomukset muotoiluineen ja kangasprintteineen ovat Suomen tekijänoikeussuojan piirissä samoin edellytyksin kuin muut taiteenlajit.³² Muotiluomus muotoiluineen olisi siten ”taidekäsitteiden tai taideteollisuuden tuote” ja kangasprintti ”kuvataiteen teos”. Lisäksi vaatteen *kaavaa* voitaneen pitää TekijäL:n tarkoittamana ”kirjallisenä teoksena”.

Tekijänoikeuslain esitöihin lukeutuva vuoden 1953 komiteanmietintö³³ ottaa kantaa siihen, mitä on ymmärrettävä tekijänoikeusmielessä taiteelliseksi teokseksi. Kyseinen mietintö kommentoi 1 §:n esimerkinomaista listaa seuraavin sanankäntein:

”Kysymyksessä olevien esimerkkien joukkoon on edelleen otettu taideteollisuuden ja taidekäsitteiden tuotteet. Tällä ei luonnollisesti suinkaan ole sanottu, että ehdotettu laki koskisi jokaista tuotetta, jota kansantajuisesti voidaan sanoa taiteelliseksi käyttösineeksi. Taideteollisuuden ja taidekäsitteiden tuote osalliseksi tekijänoikeussuojasta edellyttää, että sitä voidaan pitää taiteellisenä teoksena.”

Lisäksi mietinnössä todetaan, että itsenäisyys- ja omaperäisyysvaatimukset on käyttötaitteen tuotteiden osalta asetettava varsin korkealle. Kyseinen mietintö on vaikuttanut varsin olennaisesti käyttötaitteen teoskynnyksen tasoon sekä siihen, että se on pysynyt varsin korkealla. Esimerkiksi tekijänoikeusneuvosto vetoaa vuoden 1953 komiteanmietintöön lähes jokaisessa käyttötaitetta koskevassa

lausunnossaan perustellessaan korkeaa omaperäisyysvaatimusta.

3.2 Havainnot oikeuskäytännöstä ja tekijänoikeusneuvoston lausunnoista

3.2.1 Korkeimman oikeuden ratkaisut

Korkein oikeus on käsitellyt käyttötaitteen teoskynnystä muutamassa ratkaisussaan. Ratkaisut ovat varsin vanhoja, mutta niiden oikeusohjeet ovat edelleen paikkansa pitäviä ja ovat aikoinaan luoneet suuntaviivoja käyttötaitteen teoskynnyksen tasolle. Kaikkien kyseisten ratkaisujen perustelut ovat huomattavan lyhyitä, eikä niissä kovin tarkasti analysoida omaperäisyyden käsitettä, saati sen ilmenemistä ratkaisuisissa käsiteltävissä teoksissa. Näissä ratkaisuisa käyttötaitteen teoskynnys on asetettu varsin korkealle. Mikään ratkaisuisista ei koske vaatetta, mutta asusteiden, kuten korujen ja vyönsolkien teostasoon on otettu kantaa.

Ratkaisuissa KKO 1932 II 267 (makuuhuonekalusto), KKO 1948 II 464 (kattovalaisin), KKO 1975 II 25 (sohvakalusto) ja 1976 II 48 (koristevalaisin) kyseiset huonekalut ja sisustuselementit jäivät vaille tekijänoikeussuojaa puuttuvan omaperäisyyden vuoksi. Näistä ratkaisu 1976 II 48 luo oikeusohjeen, jonka mukaan tietyntyyppisen *menetelmän* käyttäminen ei riitä tekemään käyttötaitteen tuotteesta omaperäistä.³⁴ Siten ei riitä, että teos erottuu selkeästi muista saman teoslajin tuotteista, mikäli eroavaisuus on saatu aikaan ainoastaan tiettyä valmistusmenetelmää käyttäen. Kaikissa edellä mainituissa ratkaisuisa käsiteltiin myös kysymystä kopiointi-

³⁰ TN 1991:1 (patalaput, patakintaat, esiliinat ja yöpaidat), s. 4 ja TN 1991:4 (tekstiili), s. 3.

³¹ Näin toteaa myös tekijänoikeusneuvosto lausunnossaan 2003:16 (tekstiilityöt), s. 7.

³² Myös tekijänoikeusneuvosto on ottanut tähän kantaa lausunnossaan 2009:20. Lausunnon sisältöön ja merkitykseen palataan jäljempänä tässä artikkelissa.

³³ Komiteanmietintö 53/5.

³⁴ Koristevalaisimia ei pidetty taiteellisina teoksina vain siksi, että ne oli valmistettu ns. miilumenetelmää käyttäen. Ks. myös Haarmann 2005, s. 54 sekä TN 2018:2 (valaisin), s. 2 kohta 9: tekijänoikeusneuvosto nimenomaan toteaa, että tekijänoikeussuoja ei estä toista henkilöä hyödyntämästä esimerkiksi toisen ideaa tai samaa valmistusmenetelmää.

nista. Koska jokaisen kyseisissä ratkaisuisa mainitun käyttötaiteen tuotteen osalta katsottiin, että ne eivät ole riittävän omaperäisiä tekijänoikeussuojaa saadakseen, ei niiden luojalla ollut myöskään yksinoikeutta kyseisiin tuotteisiin. Siten väitteet kopioinnista eivät näissä tapauksissa menestyneet.

Korkein oikeus on näyttänyt vihreää valoa käyttötaiteen tekijänoikeussuojalle ratkaisuisaan KKO 1962 II 60 (rannekoru) ja KKO 1971 II 4 (ryijy). Näissä tapauksissa korkein oikeus katsoi teoskynnyksen ylittyvän ja näin ollen tekijänoikeussuojan edellytykset täytyivät. Myös ratkaisussa KKO 1980 II 3 koruja kuten sormuksia, riipuksia ja rannekeita pidettiin muotoilultaan sellaisina, että ne edustivat sen tason taiteellista omaperäisyyttä, jota tekijänoikeuslaki vaatii. Sen sijaan saman ratkaisun yhteydessä käsitellyjä vyönsolkia ei pidetty riittävän itsenäisinä ja omaperäisinä luovan työn tuloksina. Vyönsolkien rajaamiseen tekijänoikeuden ulkopuolelle vaikutti se, että niiden muotoilun katsottiin johtuvan ensi sijassa niiden käyttötarkoituksesta. Lisäksi vyönsolkien koristeaiheet eivät olleet riittävän omaperäisiä, jotta ne olisivat erikseen saaneet tekijänoikeussuojaa.

Vaikka tekijänoikeuden syntymisen kannalta ei sinänsä ole merkityksellistä, kuka teoksen on luonut ja arvioinnin kohteena on tekijän sijasta aina luovan työn lopputulos, on joissain KKO:n ratkaisuisa kiinnitetty huomiota nimenomaan tekijän henkilöön. Huomionarvoista ratkaisuisa KKO 1962 II 60 (rannekoru) ja KKO 1971 II 4 (ryijy) onkin se, molemmissa tapauksissa on korostettu sitä, että tekijä on *taiteilija*. Näissä tapauksissa

kyseiset rannekoru ja ryijy saivat tekijänoikeussuojaa. Sen sijaan esimerkiksi ratkaisussa KKO 1975 II 25 on otettu esille, että sohvakaluston oli suunnitellut *sisustusarkkitehti*. Kyseistä sohvakalustoa ei pidetty tekijänoikeudella suojattuna teoksena. Kyseisten ratkaisujen valossa vaikuttaa siltä, että tekijän mieltäminen taiteilijaksi saattaa olla omiaan avittamaan teosta ylittämään teoskynnyksen, toisin kuin tekijän mieltäminen teolliseksi muotoilijaksi.³⁵

3.2.2 Tekijänoikeusneuvoston lausunnot

Vaikka tekijänoikeusneuvoston³⁶ lausunnot ovat ainoastaan suositusluonteisia ja niiltä puuttuu juridinen sitovuus, on niillä kuitenkin tosiasialisesti merkittävä rooli suomalaisen tekijänoikeustradition muodostumisessa.³⁷ Näin ollen niitä on mahdoton ohittaa muodin – ja käyttötaiteen – teoskynnyksen tason arvioinnissa. Neuvosto on viimeisen 30 vuoden aikana antanut kymmeniä käyttötaiteen teoskynnystä koskevia lausuntoja. Harvempi niistä koskee muotisuunnittelun pariin luettavia tuotteita kuten vaatteita tai asusteita, mutta muita käyttötaiteen teostyyppjeä (kuten huonekaluja ja sisustuseksineitä) koskevien lausuntojen sisältöä voidaan analogisesti hyödyntää arvioitaessa muodin teoskynnystä. Neuvosto on analysoinut käyttötaiteen teoskynnystä huomattavasti syvällisemmin kuin korkein oikeus, ja vaikuttaa olevan varsin johdonmukainen antamissaan lausunnoissa.

Lausunnoissaan 2009:20 tekijänoikeusneuvosto on nimenomaisesti ottanut kantaa muotituotteiden tekijänoikeussuojaan toteamalla, että hää- ja juh-

³⁵ Ks. myös *Haarmann* 2005, s. 88. Mainittakoon kuitenkin, että ratkaisussa KKO 1976 II 48 oli kyseessä taiteilijan suunnitteleminen koristevalaisimista. Tässä tapauksessa tekijän taiteilija-status ei kuitenkaan auttanut, sillä korkein oikeus epäsi ns. miilumenetelmällä valmistettujen koristevalaisimien tekijänoikeussuojan. Ratkaisussa oli kuitenkin kyse lähinnä siitä, että kyseisten valaisimien erottuvuus muista valaisimista johtui nimenomaan niiden *valmistusmenetelmästä*. Menetelmä itsessään ei voi saada tekijänoikeussuojaa, ainoastaan lopputulos. Korkein oikeus ei pitänyt miilumenetelmällä valmistettuja valaisimia itsenäisiksi ja omaperäisiksi luovan työn tuloksiksi vain siksi, että niissä oli käytetty normaalista poikkeavaa valmistustapaa. Ks. myös TN 2010:13 s. 5, jossa tekijänoikeusneuvosto on katsonut, että arvioinnin kohteena olevien jakkaroitten omaperäisyyttä tukivat niiden saamat kansainväliset suunnittelualan palkinnot.

³⁶ TekijäL 55 §, tekijänoikeusasetus (574/1995) 18–23 §.

³⁷ Tätä mieltä on myös *Mylly* (*Mylly* 2016, s. 918).

lapuvut voivat todella olla tekijänoikeuden kohteena, mutta niiden teoskynnys on verraten korkealla.³⁸ Mahdollisuus ylittää teoskynnys on toki mahdollista myös muun tyyppisille muotituotteille, kuin kyseisessä lausunnossa käsiteltäville hää- ja juhlapuvuille. Teoskynnyksen ylittymiseen vaikuttaa ennen kaikkea se, kuinka paljon muotisuunnittelija on tehnyt ja kuinka paljon hänen on ollut mahdollista tehdä luovia valintoja suunnitteluprosessissaan. Esimerkiksi valinnat vaateen kuviointiin, väriin ja materiaaliin liittyen kielivät omaperäisyydestä tai sen puuttumisesta.³⁹ Täten voisi ajatella, että lisäämällä vaateeseen tai asusteeseen runsaasti yksityiskohtia voisi ikään kuin ”varmistaa” teostason ylittymisen. Elementtien runsaudella ei kuitenkaan vaikuttaisi olevan merkitystä teostasoa arvioidessa: minimalistisella muodilla on samat mahdollisuudet saada tekijänoikeussuojaa kuin elementtien runsauteen perustuvalla maksimalistisella muodilla. Minimalistisen muotoilun tekijänoikeussuojaa on käsitelty varsin perusteellisesti lausunnossa 2013:15, jossa teoskynnyksen ylittymiseen vaikutti tekijän innovatiivinen ajattelu kappaleiden hallittuna, monikäyttöisyyden sallivana muotona sekä eri osien yhdistettävyytenä.⁴⁰ Muotisuunnittelun kannalta tämä tarkoittaisi sitä, että myös minimalistinen design voi innovatiivisuudellaan ylittää teostasoon.

Toisinaan käyttötaiteen tuotteen ei ole katsottu kokonaisuudessaan olevan riittävän omaperäinen, mutta siitä erotettavissa oleva osa, kuten koristelu on yltänyt teostasoon.⁴¹ Näin on ollut tapauksissa, joissa koristelun alustana oleva varsinainen tuote on ollut suunnittelultaan varsin tavanomainen. Esimerkiksi lausunnossa TN 1991:1 patalapatu, patakintaat, esiliinat ja yöpaidat eivät yltäneet teostasoon, mutta niihin painetut kuvien ja kirjoitusten yhdistelmät ylsivät teostasoon. Korun taiteellisen kaiverruksen katsottiin yltävän teostasoon lausunnossa 1991:2, mutta itse korulaatan muotoilu oli niin tavanomainen, ettei tekijänoikeussuoja tullut kysymykseen.⁴² Mitään varsinaista erotettavuusvaatimuksen⁴³ kaltaista linjaa ei tekijänoikeusneuvoston lausunnoista kuitenkaan ole havaittavissa. Esimerkiksi lausunnon 1993:16 koru katsottiin kokonaisuudessaan tekijänoikeudella suojatuksi. Myös lausunnossa 2013:15 (Kilta-, Teema- ja Kartio-astiat) nimenomaisesti katsottiin, että astiasarjojen kokonaisuudet ylittivät teoskynnyksen.⁴⁴

Ei voida myöskään argumentoida, että muotoilun yksinkertaisen tuotteen koristelu mitenkään automaattisesti saisi tekijänoikeussuojaa: lausunnossa 2003:1 katsottiin, että erinäiset käsityöt sekä niiden koira-aiheinen koristelu jäivät kokonaisuudessaan tekijänoikeussuojan ulkopuolelle. Arviointiin vaikutti se, että koirakuviointi oli melko tavanomainen

³⁸ TN 2009:20 (hää- ja juhlapuvut), s. 4–5. Tekijänoikeusneuvosto lausuu myös, että esimerkiksi tällaisen teoskynnyksen ylittävän puvun valokuvaaminen ja kuvan asettaminen internetiin yleisön saataville vaatii pääsääntöisesti tekijän suostumuksen (poikkeuksena esim. teoskappaleen pysyvä luovutus, kuten myynti asiakkaalle. Ks. myös Tekijäl 12 § ja 25 §). Tämä on merkittävä kannanotto esimerkiksi muotinäytösten valokuvaamiseen kannalta. Lähtökohtana on nimittäin pidettävä sitä, että myös yksityishenkilöiden toimesta tapahtuva näytösvaatteiden valokuvaaminen ja kyseisten kuvien jakaminen esimerkiksi sosiaalisessa mediassa edellyttäisi muotisuunnittelijan suostumusta, mikäli vaate on valokuvassa ns. ”pääosassa”. Lisäksi niissäkin tapauksissa, joissa suostumus on annettu, tulee kuvaajan muistaa Tekijäl:n 3 §:n ja moraaliset oikeudet. Suunnittelijan nimi tulee ilmoittaa kuvan yhteydessä hyvän tavan vaatimalla tavalla (TN 2009:20, s. 5–6). Ks. myös TN 2003:16, s. 13: takkien, mekkojen ja seinävaatteen katsottiin ylittävän teoskynnys.

³⁹ TN 2003:1 (tekstiilityöt) s. 8, TN 2003:4 (tekstiilityöt), s. 5 ja TN 2009:20 (hää- ja juhlapuvut), s. 2.

⁴⁰ Lausunnossa TN 2013:15 oli kyse *Kaj Franckin* Arabialle suunnittelemissa Kilta-, Teema- ja Kartio-astiasarjoista kokonaisuuksina.

⁴¹ Ks. myös TN 2018:2 (valaisin), s. 2 kohta 7.

⁴² Myös lausunnossa 1998:1 valokuvakehysten katsottiin olevan tekijänoikeussuojan ulkopuolella, mutta niiden koristelun yltävän itsessään teostasoon.

⁴³ Esimerkiksi Yhdysvalloissa muotituotteet eivät pääsääntöisesti ole tekijänoikeuden piirissä, mutta niistä erotettavissa olevat osat kuten koristelu, kuviointi, ornamentit ja muut vastaavat seikat voivat saada itsenäisesti tekijänoikeussuojaa.

⁴⁴ Ks. kuitenkin TN 2016:1, jossa viiden korusarjan katsottiin jäävän tekijänoikeussuojan ulkopuolelle puuttuvan omaperäisyyden takia.

ja samankaltainen kuin monet muut yleisesti käytössä olevat eläinpiirroset.⁴⁵ Muotisuunnittelijakaan ei siten voi luottaa siihen, että suunnittelemalta oman printtinsä siihen saisi automaattisesti tekijänoikeuden takaaman yksinoikeuden. Teostasoon ylittävän kuosin suunnitteluprosessissa vaaditaan enemmän kuin minimitason luovuutta. Vaikka tekijänoikeus ei suojaakaan ideoita ja aiheita vaan niiden ilmenemismuotoa, on kangasprintin teemaan syytä kiinnittää huomiota. Epätavanomaista kuvioaihetta käyttämällä aikaansaatu lopputulos ylittää teoskynnyksen todennäköisemmin kuin kuusiaihe, joka on jo aiemmin toteutettu lukemattomia kertoja eri tekstiilisuunnittelijoiden toimesta.⁴⁶ Esimerkiksi erilaiset kukka-aiheet ovat varsin tavanomaisia kankaan kuvioinnissa. Siten tällaisilta kankailta vaaditaan aika paljon, jotta printti ylittäisi teoskynnyksen.⁴⁷ Tavanomaisessa printtiaiheessa omaperäisyyttä voi lisätä esimerkiksi kuvion tyyllityllä, väreillä ja elementtejä yhdistelemällä. Kangasprintin ei sinänsä tarvitse olla monimutkainen ja kovin yksityiskohtainen, jotta se ylittäisi teostasoon. Myös pelkistetyt kuvioaiheet voivat ylittää teoskynnyksen, jos niissä ilmenee tekijänsä henkinen panos.⁴⁸ Omaperäisyyden arviointi on mielenkiintoista etenkin graafisissa kangasprinteissä: pelkkien geometrinen muotojen hyödyntäminen ei välttämättä riitä nostamaan printtiä teostasoon,⁴⁹ mutta näiden geometrinen perusmuotojen käyttö ei sinänsä *poista* omaperäisyyttä.⁵⁰ Kaikki riippuu kokonaisuudesta, jossa näitä muotoja on käytetty.

Itse teoskynnyksen ylittämistä koskevien lausuntojen lisäksi tekijänoikeusneuvosto on käsitellyt väitteitä kopiointista. Merkittävää on, että niissäkin

tapauksissa, joissa teoskynnyksen on katsottu ylittyneen, hyvin harvassa ovat ne lausunnot, joissa väitetty kopio on todella katsottu kopioksi tekijänoikeuslain puitteissa. Vetoketjusta valmistettuja pukukoruja koskevassa lausunnossa 2012:12 ja horoskooppiihteisiä koruja koskevassa lausunnossa 1997:7 kopiointiväitteillä ei ollut minkäänlaista tekijänoikeudellista merkitystä, sillä alkuperäisten tuotteiden ei katsottu ylittävän teoskynnystä.⁵¹ Lausunnossa 1989:6 käsiteltiin pallo-, kolmio- ja kuusiaiheisten tekstiiliprinttien tekijänoikeussuojaa ja näiden kuosien väitettyä kopiointia. Teoskynnyksen katsottiin ylittyneen vain kuusiaiheisen kangasprintin osalta, joten pallo- ja kolmiokuosien mahdollisella kopiointilla ei ollut merkitystä. Kuusi-kuosin kopiointiväite ei kuitenkaan menestynyt. Lausuntoa pyytäneen A:n kuusiaiheisella kangasmallilla ja väitetyt kopiokuosilla oli yhteistä vain se, että niissä molemmissa oli käytetty kaarevia viivoja, eikä tämä tekijänoikeusneuvoston mukaan muodostanut kopiointia. Myös lausunnossa 2003:16 tekijänoikeusneuvosto katsoi, että lausuntoa pyytäneen hakijan takit, mekko ja seinävaate sinänsä ylittivät teoskynnyksen ja olivat siten tekijänoikeudella suojattuja, mutta mikään asiassa esitetyistä väitetyistä kopioista ei ollut kopio tekijänoikeudellisessa mielessä, vaikka niiden todettiin muistuttavan hakijan tuotteita.⁵² Lausunnossa 1993:16 puolestaan katsottiin korun ylittäneen teoskynnyksen ja väitetyt kopion todella olevan korun kopio *edellyttäen*, että jälkimmäisen korun suunnittelija oli käyttänyt alkuperäistä korua esikuvanaan, eikä päätyntä samaan lopputulokseen sattumalta, itsenäisen luomistyönsä tuloksena.⁵³ Myös lausunnoissa 1999:16

⁴⁵ TN 2003:1 (tekstiilityöt), s. 2 ja 8–9.

⁴⁶ TN 2012:12 (korut), s. 4. Sydän- ja kukka-aiheiden todettiin olevan tavanomaisia ja yleisesti käytettyjä koruissa.

⁴⁷ Mainittakoon tässä yhteydessä, että Suomen kenties kuuluisin kukka-aiheinen kangasprintti eli *Marimekon Unikko* on mahdollisen teosluonteensa lisäksi myös rekisteröity tavaramerkki. Onkin suositeltavaa, että muotitalo tai -suunnittelija rekisteröi paljon käyttämänsä kangasprintit tavaramerkeiksi (edellyttäen, että ne täyttävät erotettavuusvaatimuksen), eikä jätä niiden suojausta pelkän tekijänoikeuden varaan.

⁴⁸ Ks. TN 2003:16 (tekstiilityöt), s. 13.

⁴⁹ Ks. esim. TN 2011:5 (paperiset kynttilälyhdyt ja valaisimet) s. 4.

⁵⁰ TN 2012:7 (valaisimet ja valoinstallaatio) s. 5 ja TN 2013:15 (astiat), s. 4.

⁵¹ Samaa mieltä tekijänoikeusneuvosto oli lausunnossaan 1993:13 (aamiaisastiat).

⁵² TN 2003:16 (tekstiilityöt), s. 13–14.

⁵³ TN 1993:16 (koru), s. 4–5.

ja 2012:13 mattomallit ja osa matkamuistomagneeteista katsottiin kopioiksi. Se, onko väitetty kopio todella tehty käyttämällä tekijänoikeudella suojattua teosta esikuvana ja jäljittelemällä tätä itsenäisen luomistyön sijaan, on toki lopulta aina näyttökysymys, johon tekijänoikeusneuvosto ei edes ota kantaa.

Tekijänoikeusneuvoston lausuntokäytännön valossa on selvää, että tekijänoikeus ei estä useampaa kuin yhtä suunnittelijaa osallistumasta samaan trendiin. Tätä korostetaan monessa käyttötaidetta koskevassa lausunnossa.⁵⁴ Tekijänoikeus kun ei anna kenellekään yksinoikeutta jonkin idean tai periaatteen hyödyntämiseen, vaan suojaa jonkin teoksen, esimerkiksi taidekäsityön omaperäistä ilmenemismuotoa. Se ei anna myöskään yksinoikeutta jonkun tietyn tyyppisen tuotteen valmistamiseen,⁵⁵ saati yksinoikeutta valmistaa ja saattaa yleisön saataviin tuotteita jostain tietystä materiaalista tai aineesta, ellei tämä materiaali itsessään ole tekijänoikeussuojaa saava teos.⁵⁶ Tällainen itsessään suojaa saava materiaali voisi olla esimerkiksi kangas, jonka printti on tekijänoikeussuojan piirissä.

3.2.3 EU-tuomioistuimen ennakkoratkaisut

Tekijänoikeutta ja teoskynnystä ei ole vielä täysin harmonisoitu EU:ssa. Tiettyjä piirteitä on kuitenkin yhdenmukaistettu direktiivein, joista tärkeimpänä mainittakoon Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2001/29/EY tekijänoikeuden ja lähioikeuksien tiettyjen piirteiden yhdenmukaistamisesta

ta tietoyhteiskunnassa (tunnetaan myös InfoSoc-direktiivinä). Omaperäisyyden määritelmää puolestaan on harmonisoitu sellaisten teostyyppien kuin tietokantojen, tietokoneohjelmien ja valokuvien osalta. Näiden teostyyppien osalta on määritelty yhtenäiseksi omaperäisyysvaatimukseksi EU:ssa ”omaperäinen siten, että se on tekijänsä henkisen luomistyön tulos”.⁵⁷ Vaikka käyttötaide ei lukeudukaan teostasovaatimuksensa osalta harmonisoitujen teostyyppien piiriin, on omaperäisyydestä olemassa myös muodin kannalta relevanttia EU-oikeuskäytäntöä.

EU-tuomioistuin korostaa tekijän henkistä luomistyötä omaperäisyyden arvioinnissa muun muassa ennakkoratkaisuissa C-5/08 (*Infopaq*)⁵⁸ ja C-145/10 (*Painer*)⁵⁹. Teos on luova, kun se kuvastaa tekijänsä yksilöllisyyttä. Painer-tapaus antaa tukea sille näkökulmalle, että teostasoon ylletään, kun muotisuunnittelija on kyennyt ilmaisemaan luovia kykyjään tekemällä luovia ratkaisuja suunnitteluprosessissaan *lyömällä teoksen oman persoonallisen leimansa*.⁶⁰ Leimalla ei tässä yhteydessä luonnollisesti tarkoiteta esimerkiksi suunnittelijan logoa, vaan kyse on kuvainnollisesta leimasta: sellaisesta suunnittelijan henkisen luomistyön ilmenemisestä tuotteessa, johon kukaan muu suunnittelija ei olisi omassa luomistyössään päätenyt. Myös tekijänoikeusneuvosto on ottanut huomioon alun perin valokuvaa teostyyppinä koskevan Painer-tapausten ja alkanut viitata siihen pian ratkaisun antamisen jälkeen myös muita teostyyppisiä arvioissaan.⁶¹

⁵⁴ Esim. TN 2003:16 (tekstiilityöt) s. 14, TN 2004:1 (korut) s. 17, TN 2004:19 (korut) s. 2, TN 2010:13 (jakkara) s. 3, TN 2010:15 (valaisin) s. 2, TN 2012:7 (valaisimet ja valoinstallaatio) s. 3 ja TN 2018:2 (valaisin) s. 2.

⁵⁵ TN 2003:16 (tekstiilityöt) s. 14.

⁵⁶ TN 2004:1 (korut) s. 17. Ks. myös TN 2010:15 (valaisin) s. 2, TN 2012:7 (valaisimet ja valoinstallaatio) s. 3, ja TN 2018:2 (valaisin) s. 2 kohta 9.

⁵⁷ Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 96/9/EY (tietokantadirektiivi) 3 artikla; Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2009/24/EY (ohjelmistodirektiivi) 1 artikla; ja Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2006/116/EY (suoja-aikadirektiivi) 6 artikla.)

⁵⁸ C-5/08 *Infopaq International A/S v Danske Dagblades Forening*, ECLI:EU:C:2009:465. Ks. perustelukappaleet 34–51.

⁵⁹ C-145/10 *Eva-Maria Painer v Standard VerlagsGmbH and Others*, ECLI:EU:C:2011:798. Ks. erityisesti perustelukappaleet 87–97.

⁶⁰ Perustelukappaleet 88–89 ja 92. *Myllyn* mukaan Painer-tapaus näyttäytyy täsmennyksenä suhteessa aiempiin EU-tuomioistuimen kannanottoihin liittyen omaperäisyyskriteeriin. (*Mylly* 2016, s. 925).

⁶¹ *Mylly* 2016, s. 927.

Infopaq ottaa kantaa myös edellisessä jaksossa käsiteltyyn kysymykseen siitä, suojaako tekijänoikeus teoksen osia vai kokonaisuutta.⁶² Tuomioistuin toteaa, että teoksen osiin ei sovelleta eri arviointiperusteita kuin kokonaiseen teokseen. Tekijänoikeus suojaa teoksen osia ”*sikäli kuin ne sellaisenaan osaltaan vaikuttavat siihen, että koko teosta voidaan pitää omaperäisenä*”.⁶³ Teoksen osien – kuten vaateen koristelun, printin tai brodeerauksen – tulee sisältää elementtejä, joita voidaan pitää ilmauksena kyseisen teoksen tekijän (muotisuunnittelijan) henkisestä luomistyöstä. Omaperäisyys voi tulla ilmi esimerkiksi teoksen osien valitsemisen, järjestämisen ja yhdistelemisen kautta ja näiden lopputulos voi muodostaa sellaisen kokonaisuuden, joka on tekijänoikeudella suojattavissa.⁶⁴ Tätä voidaan tulkita siten, että sinänsä teostason alapuolelle jääviä, muotimaailmassa jo ennestään nähtyjä elementtejä, voidaan vaatteessa yhdistää tavalla, joka on niin omaperäinen, että näiden elementtien muodostama kokonaisuus ylittää teoskynnyksen.

On arvioitu, että Infopaq ja Painer tulevat vaikuttamaan myös pohjoismaiseen teostasoarviointiin siten, että tulevaisuudessa tekijänoikeus ei saisi ”syrjiä” eri taiteenlajeja. Syrjinnällä tarkoitetaan sekä teoskynnyksen korkeutta, että tekijänoikeussuojan laajuutta.⁶⁵ Mikäli näin tapahtuu, on muodinkin piirissä nykyistä helpompi saada yksinoikeuksia muotiluomuksiin.

4 Johtopäätökset

Yleisesti ottaen muoti, kuten muutkin käyttötaiteen teoslajit, ovat suomalaisessa tekijänoikeusjärjestelmässä ikään kuin lapsipuolen asemassa. Näin on siitä huolimatta, että käyttötaide sinänsä on jo vuosikymmeniä sitten hyväksytty osaksi tekijänoikeudella suojattavaa luovuutta.⁶⁶ Edellisissä kappaleissa esitetyt seikat havainnollistavat, kuinka muoti joutuu käytännössä pelaamaan tekijänoikeuden kentällä eri säännöillä kuin ”puhdas taide”. Muoti saa tekijänoikeussuojaa silloin, kun se voidaan määrittellä samalla tavalla kuin taideteos ja se täyttää omaperäisyysvaatimuksen.⁶⁷ Tällöin oikeustiede tulee itse asiassa määritelleeksi muodin eri tavalla, kuin markkinat. Tekijänoikeuden asettama omaperäisyyden vaatimus voi olla hyvinkin suuressa ristiriidassa sen kanssa, miten muoti markkinoilla määrittyy, ja teoskynnyksen ylittävä muoti voi olla pääosin sellaista, jota näemme lähinnä museoissa ja catwalkeilla – emme vaatekaupoissa ja kuluttajien yllä.

Edellä esitetystä päästään siihen oikeuskäytännön ja tekijänoikeusneuvoston lausuntojen valossa tehtyyn havaintoon, että suomalainen tekijänoikeus vaikuttaa suhtautuvan varsin tiukasti pelkästään kaupallisissa intresseissä tapahtuvaan käyttötaiteen suojaamiseen tekijänoikeudella. Matalan teoskynnyksen pelätään johtavan kilpailun rajoittamiseen.

⁶² Toisin kuin Painer-tapauksen kanssa, Infopaq-ratkaisua ei ole välittömästi ratkaisun antamisen jälkeen huomioitu tekijänoikeusneuvoston lausunnoissa. Infopaq-ratkaisuun viitattiin vasta lähes vuoden kuluttua ratkaisun antamisesta. Ratkaisua on sovellettu tekijänoikeusneuvoston lausunnoissa lähinnä sen ydinalueella (*Mylly* 2016, s. 927).

⁶³ *Harenko, Niiranen ja Tarkela* toteavat Infopaqin olevan linjassa perinteisten teoksen osien suojaamista koskevien edellytysten kanssa (*Harenko – Tarkela* 2016, s. 20).

⁶⁴ Ennakkoratkaisukysymysten tarkastelun kohdat 38–39 ja 45. Ks. myös C-604/10 *Football Dataco Ltd and Others v Yahoo! UK Ltd and Others*, ECLI:EU:C:2012:115. Ks. osien yhdistelemisestä ja kokonaisuuden tekijänoikeussuojasta myös TN 2014:12 s. 3–4: vaikka tekijänoikeusneuvosto toteaa, että helmikorun tekijällä on lähes rajaton määrä mahdollisuuksia tehdä valintoja valmistaessaan helmikorua (esim. helmien valinta ja järjestely, jotka luovat korun ulkomuodon), se katsoi, että arvioinnin kohteena oleva helmirukousnauha oli liian tavanomainen ylittääkseen teoskynnyksen. Neuvoston mukaan valmistusprosessissa tehtävä valintojen määrä ei sinänsä ole ratkaiseva tekijä, vaan lopputuloksena syntynyt tuote. Näin siitä huolimatta, että hakijan mukaan helmien järjestys, väri ja muoto eivät olleet satunnaisia, vaan niitä koskevat valinnat on tehty luovalla tavalla ja tietoisesti.

⁶⁵ *Schovsbo & Rosenmeier* 2018, s. 126. Asiaan vaikuttanee merkittävästi lähitulevaisuudessa myös se, mitä EU-tuomioistuin päättää ennakkoratkaisupyynnössä C-683/17 *Cofemel* (6.12.2017).

⁶⁶ Tämä pätee myös muihin pohjoismaisiin tekijänoikeustraditioihin. Ks. *Schovsbo & Rosenmeier* 2018, s. 125.

⁶⁷ Ks. Komiteanmietintö 53/5: ”Taideteollisuuden ja taidekäsityön tuote tulee osalliseksi tekijänoikeussuojasta edellyttäen, että sitä voidaan pitää taiteellisenä teoksena.”

Sen sijaan tekijän – luonnollisen henkilön – luovalle panokselle ja henkisellemuomistukselle annetaan suuri painoarvo, ja nimenomaan tekijän intressejä halutaan suojata.⁶⁸ Tämä on linjassa mannereurooppalaisen, luonnonoikeudellisista perusteluista kumpuavan tekijän persoonallisuuteen sidotun tekijänoikeustradition kanssa.⁶⁹ Näin ollen suomalaisen tekijänoikeuden voidaankin katsoa soveltuvan parhaiten suojaamaan nimenomaan muotisuunnittelijaa, ei niinkään muotitaloa kaupallisine intresseineen.⁷⁰ Tekijänoikeussuojasta hyötyvät siten parhaiten pukutaiteen puolelle luomistyössään kallisluvut, avantgardistiset ja/tai persoonallisia uniikkikappaleita suunnittelevat muotisuunnittelijat.⁷¹ Tällaisia luomuksia voi havaita muotiin keskittyvien museoiden lisäksi esimerkiksi Aalto-yliopiston taiteiden ja suunnittelun korkeakoulun vuosittaisesta keväänäytöksestä. Hyvä tilaisuus teoskynnyksen ylittävien muotiluomusten seuraamiseen Suomessa lienee myös tasavallan presidentin itsenäisyyspäivän vastaanotto, jonne vaatesuunnittelijat luovat vuosittain hyvinkin omaperäisiä iltapukuja. Muotisuunnittelijan mieltäminen taiteilijaksi ei ainakaan haitanne teoskynnyksen ylittymistä.⁷² Sen sijaan massamarkkinoille tähtäävät, mahdollisimman suuria kuluttajaryhmiä miellyttämään pyrkivät ja valtavirtatrendejä seuraavat muotitalot tuskin ylittävät luomuksillaan teostasoon ainakaan kovin

usein. Ketjuliikkeiden vaaterekeille on harvoin ripustettu tekijänoikeudella suojattuja teoksia. Tällaisten vaatteiden immateriaalioikeudellinen suojaaminen, mikäli se ylipäätään on mahdollista, jää siten teollisoikeuksien varaan.

On selvää, että tekijänoikeus ei anna muotisuunnittelijoille yksinoikeuksia trendivirtauksiin. Mikäli muotituote onnistuu olemaan riittävän omaperäinen ylittääkseen teoskynnyksen, tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, etteikö toinen suunnittelija voisi osallistua samaan trendiin luomalla itse oman versionsa kyseisestä trendistä. Trendien toimivuuden takaimiseksi ei olisi edes järkevää asettaa muodin teoskynnystä turhan matalalle: suunnittelijoiden on voitava osallistua samaan trendiin ilman alituista pelkoa tahattomista oikeudenloukkauksista.⁷³ Trendien vaikutus näkyy myös siinä, että niiden takia useampi kuin yksi suunnittelija voi päätyä luomistyössään samaan lopputulokseen ilman, että he varsinaisesti kopioisivat toinen toistaan. Siten kaikkia muotimaailman samankaltaisuuksia ei voida heti tuomita kopioksi. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että jotta kyseessä olisi tekijänoikeusmielessä kopio, tulee jäljittelevän muotituotteen olla lähes identtinen alkuperäisen muotituotteen kanssa.⁷⁴ Tätä näkökulmaa tukevat myös oikeuskäytäntö ja tekijänoikeusneuvoston lausunnot, kuten jaksossa 3.2 esitetään. Etenkin tekijänoikeusneuvoston lausuntoja lukies-

⁶⁸ Ks. esim. TN 1997:4 (valaisin) s. 2, TN 2003:4 (tekstiilityöt) s. 6, TN 2003:16 (tekstiilityöt) s. 6 ja TN 2008:11 (ruusun muotoinen led-valaisin) s. 2. Tilanne on sama myös Ranskassa: ks. Kahn, Anne-Emmanuelle: The Copyright/Design Interface in France, s. 29 (teoksessa The Copyright Interface. Past, Present and Future. Cambridge Intellectual Property and Information Law, 2018 (toim. Derclaye, Estelle)).

⁶⁹ Mylly 2016, s. 919 ja 928. Vrt. common law -maiden utilitaristinen oikeutusperustelu tekijänoikeudelle, ks. Mylly 2016 s. 911–912. Huomioitakoon kuitenkin, että muotiluomukset eivät tänä päivänä useinkaan ole yhden ”luovan neron” aikaansaannoksia siten kuin tekijänoikeutta luonnonoikeudellisin perustein argumentoidaan. Muotia luodaan pääsääntöisesti lukuisien henkilöiden yhteistyönä, vaikka muotitalojen nimet viittaavatkin usein yksilöön. Ks. esim. Clark 2012.

⁷⁰ Vrt. Zerbon näkemykset siitä, kuinka aineettomien oikeuksien tulisi suojella (suunnittelijan imagon lisäksi) ennen kaikkea brändiarvoa ja kuinka huomioon pitäisi myös ottaa brändin maine, sen tuotteiden laatu ja jopa brändin hintaryhmä. Artikkelin on toki kirjoitettu common law -näkökulmasta käsin ja siten sen argumentaatio on hyvin utilitaristinen, mutta sen esitykset ja perustelut ovat erittäin kaukana mannereurooppalaisesta – ja suomalaisesta – luonnonoikeudellisesta tekijänoikeusajattelusta. (Zerbo, Julie: Protecting Fashion Designs: Not Only ”What?” but ”Who?”. American University Business Law Review, Vol 6, No. 3, 2017, s. 606 ja 617–626).

⁷¹ Teoskynnyksen ylittävät etenkin radikaali muoti ja käsitteellinen muoti, ks. Zhang & Di Benedetto 2010 sekä Clark, 2012.

⁷² Ks. jakso 3.2; Haarmann 2005, s. 88; sekä KKO 1962 II 60 (rannekoru) ja KKO 1971 II 4 (ryijy).

⁷³ Trendin tulee ainakin jollain tasolla perustua jäljittelyyn, jotta se menestyisi (Zhang & Di Benedetto 2010, s. 203).

⁷⁴ Lisäksi arvioitavaksi tulevat näyttökysymykset.

sa havaitsee, että käyttötaiteen tuotteiden osalta varsin mitättömätkin eroavaisuudet riittävät siihen, ettei väitettyä kopiota katsota alkuperäisen teoksen kappaleeksi. Koska hyvin pienetkin eroavaisuudet riittävät tekemään väitetystä kopiosta oman teoksensa, herää kysymys, kuinka relevanttia käyttötaiteen tuotteen teoskynnyksen ylittyminen ylipäättään on? Edellä kuvattu problematiikka vahvistanee sitä jaksossa 2.1 esitettyä näkökulmaa, että tekijänoikeuden ei ole tarkoitustaan toimia käyttötaiteen ensisijaisena suojamuotona, sillä sitä varten on olemassa mallioikeus. Sen vuoksi on muistettava, että vaikka suomalainen tekijänoikeus suhtautuu varsin tiukasti muotisuunnittelun yksinoikeuksiin ja muotikopiointi on hyvin harvoin kopiointia nimenomaan *tekijänoikeuden* kannalta, voi moni jäljitelmä tuki olla kopiointia esimerkiksi mallioikeuslain, sopimattomasta menettelystä elinkeinotoiminnassa annetun lain tai tavaramerkkilain nojalla.

Jotta muotisuunnittelija voisi tarvittaessa suojautua tekijänoikeusloukkauksia vastaan, hänen kannattaa säilyttää kaikki luomistyössään käyttämänsä aineisto, kuten hahmotelmat, luonnokset ja inspiraatiokollaasit.⁷⁵ Näillä voi tarvittaessa näyttää toteen sitä, että kyseessä on itsenäinen teos, suunnittelijan *oman* henkisen luomistyön tulos, eikä kopio toisen suunnittelijan työstä. Tekijänoikeus kun ei suojaa ideoita, eikä periaatteessa anna merkitystä sille, kumpi suunnittelija teki luomistyönsä ensin.⁷⁶ Jokaisen muotituotteen osalta on myös arvioitava, onko suunnittelijalla trendiä seurataksaan ollut edes mahdollisuutta tehdä vapaita, luovia valintoja. Mikäli vapaalle luovuudelle ei ole tilaa, suunnitteluprosessin lopputulos samaistuu ideaan ja jää siten tekijänoikeussuojan ulkopuolelle.⁷⁷

Vaikka suomalaisessa tekijänoikeustraditiossa on usein katsottu, että ainoastaan käyttöesineestä irrotettavissa oleva koristeellinen osa ylittää teoskynnyksen ja tuote kokonaisuudessaan ei yllä teostasoon, ei voida kuitenkaan argumentoida, että Suomessa tosiasiaassa sovellettaisiin muodin tekijänoikeussuojan osalta erotettavuusvaatimusta Yhdysvaltojen tapaan.⁷⁸ Arvioinnin kohteena olevaa tuotetta tarkastellaan aina kokonaisuutena, ja käyttötaiteen tuotteessakin omaperäisyys voi muodostua nimenomaan eri osista ilmenevässä kokonaisuudessa.⁷⁹ Toisinaan taas itse kokonaisuus ei yllä teoskynnyksen vaatimalle tasolle, mutta yksityiskohdat ylittävät. Siten kyseiset yksityiskohdat ovat kokonaisuudesta irrotettuina omia teoksiaan ja niiden kopiointi muodostaisi tekijänoikeusloukkauksen. Sanotut seikat huomioon ottaen on mahdollista, että vaateen muotoilu koristeluineen saa tekijänoikeussuojaa kokonaisuutena, mutta käytännössä tämä edellyttää vaateen muotoilulta huomattavaa omaperäisyysastetta. Yhtäältä on mahdollista, että teoskynnyksen edellyttämälle tasolle ylittävät ainoastaan vaatteesta erotettavissa oleva koristelu, kangasprintti taikka muut yksityiskohdat, mutta vaateen muotoilu itsessään jäisi tekijänoikeussuojan ulkopuolelle ja näin ollen vapaasti kopioitavaksi edellyttäen, että sitä ei ole suojattu esimerkiksi mallioikeudella. Käytännössä esimerkiksi vaatteessa käytetyn kankaan kuosi ylittää teoskynnyksen helpommin kuin itse vaate, sillä sitä voidaan arvioida kuvataiteen teoksena, joiden osalta teoskynnys on alhaisempi – tekijänoikeuden syntymisen kannalta katsottuna kun ei ole väliä, mille alustalle teos on tehty.⁸⁰ Kuten tekijänoikeusneuvoston lausuntoja käsittelevässä jaksossa 3.2.2 on todettu, kan-

⁷⁵ On sinänsä ironista, että tällainen suunnittelijan muotipiirustus saa todennäköisesti tekijänoikeussuojaa kuvataiteen teoksena, mutta sen pohjalta valmistetun vaateen on huomattavasti hankalampaa päästä tekijänoikeussuojan piiriin.

⁷⁶ Ks. TN 2007:11 (kynttilänjalka) s. 6. Huomioon on otettava kuitenkin myös kokemussääntö, ks. jakso 2.2 sekä *Haarmann* 2005, s. 64–65.

⁷⁷ Ks. myös *Mylly* 2016, s. 924.

⁷⁸ Erotettavuusvaatimuksesta Yhdysvalloissa ks. *Monseau* 2011, s. 38–42; *Zerbo* 2017, s. 608–617; sekä *Varsity Brands, Inc. v. Star Athletica, LLC*, 799 F.3d 468, 484–85, 487 (6th Cir. 2015).

⁷⁹ TN 1997:4 (valaisin) s. 3 ja TN 1999:1 (kukatelineet ja valosarjojen kehikot) s. 4.

⁸⁰ TN 1991:4 (pyyhe, johon oli painettu tytön kuva), s. 2–3. Ks. myös TN 1993:5 (puolukanmarjakangas). Ks. myös *Jimez & Kolsun* 2010, s. 52.

gasprintin aihevalintaan on kuitenkin syytä kiinnittää huomiota: yleisesti käytössä olevan kuvioaiheen, kuten kukkakuosin on käytännössä vaikeampaa ylittää teostasoon, kuin harvinaisemman kuvioaiheen. Tämä on tietenkin haastavaa trendien ohjatessa osaltaan niitä teemoja, joita muotitalot ja -suunnittelijat kangasprintteihinsä valitsevat (esimerkiksi tämän artikkelin kirjoitushetkellä muodissa ovat flamingo- ja ananasaiheiset kangasprintit). Mikäli muotisuunnittelija haluaa maksimoida tuotteidensa mahdollisuuden saada tekijänoikeussuojaa, hänen kannattaa – niin ironista kuin se onkin – itse asiassa pitää tiettyä etäisyyttä muotivirtauksiin ja trendeihin, ja kehittää mahdollisimman omaperäinen, tunnistettava luomistyyliä.

5 Lopuksi

Muoti on huomattavan kansainvälinen teollisuudenala: trendit ovat pääpiirteittäin varsin globaaleja ja muotitaloilla on useimmiten asiakaskuntaa ympäri maailman, mitä etenkin verkkokauppa edesauttaa. Tekijänoikeus on kuitenkin tietynasteisesta kansainvälisestä harmonisoinnista huolimatta territoriaalinen oikeus. Muotimaailman kannalta tämä tarkoittaa sitä, että kopiointitapauksissa mahdollista tekijänoikeusloukkausta arvioidaan aina oikeusjärjestyskohtaisesti. Se, mikä on tekijänoikeusmielessä loukkaavaa kopiointia muualla, ei välttämättä ole sitä Suomessa, ja päinvastoin. Esimerkiksi Yhdysvalloissa muotituotteet jäävät varsin usein

tekijänoikeussuojan ulkopuolelle, sillä laki ei suojaa *useful articles* -kategorian tuotteita kuin siltä osin, kun taiteellinen luomistyö on erotettavissa tuotteen muotoilusta.⁸¹ Täysin oma lukunsa on brittiläisen tekijänoikeustradition *skill, labour and judgement* -kriteeri.⁸² Tekijän taitoihin, tehtyyn työhön ja tekijän arviointikykyyn perustuva kriteeri on varsin kaukana suomalaisesta tekijänoikeusajattelusta.⁸³ Kyseistä kriteeriä ei tosin enää EU-oikeuden vaikutuksen myötä sovelleta Yhdistyneessä Kuningaskunnassa, mutta nähtäväksi jää, palaatanko siihen Brexitin jälkeen. Ranskassa puolestaan tekijänoikeus on jo pitkään suojellut taideteollisuuden tuotteita, kuten muotia varsin laajasti. Tämä johtuu *unity of art* -ajattelusta, jonka mukaan tekijänoikeus ei saa asettaa eri taiteenlajeja keskenään eri asemaan.⁸⁴ Ruotsissa ollaan tässä suhteessa varsin lähellä Ranskaa, sillä sielläkin on hiljattain katsottu, että käyttötaiteen teostasovaatimus ei merkittävästi eroa muista taiteenlajeista.⁸⁵ Tanskassa puolestaan käyttötaiteen tuotteiden teoskynnys on sinänsä matala, mutta tekijänoikeussuoja ei ole niiden osalta yhtä laaja kuin muilla taiteenaloilla. Matala teostasovaatimus johtuu osaksi siitä, että Tanskassa kotimainen design koetaan tärkeäksi osaksi kulttuurista identiteettiä.⁸⁶

Erot tekijänoikeudellisessa suhtautumisessa muotiin ovat siis huomattavia. Koska muotikauppa on yhä useammin rajat ylittävää, joutuu muotisuunnittelija varsin erilaisiin tilanteisiin eri oikeusjärjestysten piirissä. Siten EU:n laajuisen harmoni-

⁸¹ Monseau 2011, s. 38–42; Zerbo 2017, s. 608–617; Jimenez & Kolsun 2010, s. 52–59.

⁸² Mylly 2016, s. 911–912; ja Haarmann 2005, s. 67. Suomessa tekijän taidoilla ja teoksen vaatimalla työäärällä ei ole tekijänoikeussuojan kannalta merkitystä. Ks. esim. TN 1997:2 (valaisin) s. 2, TN 2010:13 (jakkara) s. 2, TN 2011:5 (kynttilälälyhdyt ja valaisin) s. 2 ja TN 2014:2 (valaisin) s. 3.

⁸³ Ks. esim. Kivimäki 1948, s. 74–76.

⁸⁴ Kahn 2018 s. 8–9, 13, 15, 17, 23 ja 28.

⁸⁵ Schovsbo & Rosenmeier 2018, s. 122.

⁸⁶ Schovsbo & Rosenmeier 2018, s. 121 ja 125–126. Ajatus kulttuuri-identiteetin merkityksestä tekijänoikeussuojaan on mielenkiintoinen. Suomessa on suhtauduttu varsin pidättyvästi muodin tekijänoikeussuojaan. Johtuuko tämä yleisestä arvostuksen puutteesta muotia kohtaan? Kun suomalainen muoti on saanut viime vuosina runsaasti tunnustusta maailmalla ja Helsinki herättää kiinnostusta muotikaupunkina, muuttuuko yhteiskunnan – ja sitä kautta myös tekijänoikeuden – asenne muotia kohtaan tulevaisuudessa?

soinnin tärkeyttä ei voi liikaa korostaa, jotta sisämarkkinoiden toimivuus voidaan taata. On itsestään selvää, että myös kansallisilla lainsäädäntö- ja lainkäyttöelimillä on velvollisuuksia tässä suhteessa. EU-tuomioistuimen omaperäisyyttä koskevien ratkaisujen valossa voinee ennustaa, että tulevaisuudessa erinäisten kansallisten teoskynnys-kriteereiden merkitys tulee entisestään vähenemään.⁸⁷

Luultavasti muotituotteiden teostasoon yltämistä arvioidaan tulevaisuudessa Infopaqin ja Painerin hengessä ainoastaan suunnittelijan yksilöllisyyttä ja ”tuotteeseen lyömää persoonallista leimaa” korostaen, sekä eri taiteenlajien välisiä rajoja hämärtäen.

Heidi Härkönen⁸⁸

---

⁸⁷ Käyttötaiteen teoskynnyn taso selkiytynee lähitulevaisuudessa ainakin EU-tasolla, mikä lisää tekijänoikeuden harmonisointia jäsenvaltioiden kesken. Portugali on nimittäin jättänyt EU-tuomioistuimelle ennakkoratkaisupyynnön asiassa C-683/17 *Cofemel* (6.12.2017) pyytäen tuomioistuimelta kannanottoa seuraaviin kysymyksiin: ”1) Does the interpretation by the Court of Justice of the European Union of Article 2(a) of Directive 2001/29/EC preclude national legislation — in the present case, the provision in Article 2(1)(i) of the Código de Direitos de Autor e Direitos Conexos (CDADC) — which confers copyright protection on works of applied art, industrial designs and works of design which, in addition to the utilitarian purpose they serve, create their own visual and distinctive effect from an aesthetic point of view, their originality being the fundamental criterion which governs the grant of protection in the area of copyright? 2) Does the interpretation by the Court of Justice of the European Union of Article 2(a) of Directive 2001/29/EC preclude national legislation — in the present case, the provision in Article 2(1)(i) of the CDADC — which confers copyright protection on works of applied art, industrial designs and works of design if, in the light of a particularly rigorous assessment of their artistic character, and taking account the dominant views in cultural and institutional circles, they qualify as an ‘artistic creation’ or ‘work of art’?”

⁸⁸ OTM, väitöskirjatutkija, Lapin yliopisto. Väitöstutkimusta ovat rahoittaneet Suomalainen Lakimiesyhdistys ja Tex-Inno ry. Artikkelin kirjoituksen aikaan kirjoittaja auskultoi Hyvinkään käräjäoikeudessa. Kirjoittaja kiittää ohjaajaansa, muodintutkimuksen professori *Annamari Vänskää* sekä anonyymia referee-lausunnon antajaa inspiroivista kommentteista ja kehitysehdotuksista tähän artikkeliin liittyen.